

PEDAGOGY

ІНТЕРМЕДІАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ

к. філолог. н. Лупак Н. М.

Україна, Тернопіль, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/31012020/6872

ARTICLE INFO

Received 23 November 2019

Accepted 19 January 2020

Published 31 January 2020

KEYWORDS

artistic education,
intermedial technology,
polyartistic,
communicative activity,
communicative competence,
structural-functional model.

ABSTRACT

The problem of polyartistic thinking of future teachers of Art in the process of intermedial communicative activity has been actualized. It has been emphasized at the integrative approach to studying artistic disciplines; the necessity of using intermedial technology in the process of formation of communicative competence of future teachers of Art has been substantiated. It has been found that intermedial technology is a way of organizing communicative space, which combines different forms of media. It has been established that at concrete-subjective level (the sphere of artistic education) intermedial technology is considered as a procedural component of educational communicative activities. The structural-functional model of the process of formation of communicative competence of future teachers of Art on the basis of intermedial technologies has been developed. Three levels that make up the integrity of the model have been presented: conceptual-semantic, compositional, symbolic.

Citation: Лупак Н. М. (2020) Intermedialna Tekhnolohiia Formuvannia Komunikatyvnoi Kompetentnosti Maibutnikh Uchyteliv Mystetstva: Strukturno-Funktsionalna Model. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 1(22). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/31012020/6872

Copyright: © 2020 Лупак Н. М. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. У царині мистецької освіти, в умовах академічного навчання особливої актуальності набуває проблема формування поліхудожнього мислення студентів, що передбачає створення системного уявлення про розвиток, функціонування та взаємодію мистецьких явищ. Тому переконливо звучить теза про те, що домінантною ознакою оновлення процесу засвоєння художніх знань з усвідомленням їх цілісності має стати інтегративний підхід до вивчення мистецтва. Взнявши до уваги сучасні тенденції (інтегративні, технологічні, комунікативні та ін.) розвитку мистецької освіти, вважаємо доцільним застосування в освітній практиці інноваційної комунікативної технології – інтермедіальної, адже вона в повній мірі здатна реалізувати провідний принцип Нової української школи – інтеграцію змісту освіти.

У площині дидактики, на перетині сучасних тенденцій теорії комунікації, теорії медіа, теорії інтермедіальності в просторі мультимедійної культури визріли необхідні умови для появи окресленої технології, яку розглядаємо як процесуальний компонент освітньої діяльності. Пропонуємо таке визначення: *інтермедіальна технологія в мистецькій освіті – це спосіб організації комунікативної діяльності суб'єктів педагогічного процесу з метою створення художньо-інтегративного середовища для формування поліхудожнього мислення особистості в*

умовах інтерактивного навчання. Методологічним підґрунтям інтермедіальної технології слугує теорія інтермедіальності, яка в контексті сучасних гуманітарних наук стрімко набуває актуальності.

Мета статті: розробити структурно-функціональну модель процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва на засадах інтермедіальної технології.

Результати дослідження. Ефективним засобом наукового дослідження процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей є педагогічне моделювання, що виявляється у структуруванні компонентів процесу з урахуванням логіки всіх можливих взаємозв'язків. Моделювання як науковий метод опосередкованого вивчення об'єктів пізнання, виконуючи описову, пояснювальну та евристичну функції, тісно пов'язане з поняттям «модель» (від лат. *modus* – міра), яке у загальному розумінні є аналогом (графіком, схемою, знаковою системою, структурою) певного об'єкта (оригіналу), фрагмента реальності, артефактів, витворів культури, концептуально-теоретичних утворень, у філософському енциклопедичному словнику [4, с. 391] тлумачиться як предметна, знакова чи мислена (уявна) система, що відтворює, імітує або відображає певні характеристики, тобто принципи внутрішньої організації, або функціонування певних властивостей чи ознак об'єкта пізнання. Модель як маршрутна карта окреслює напрямок руху педагогічного процесу від постановки мети до її реалізації, фіксуючи зміст цілей, засоби і способи їх досягнення (методи, технології), виконавчі компоненти, результати діяльності, що надає моделі ознак динамічності, алгоритмічності та процесуальності.

Авторська модель розглядається як система взаємопов'язаних елементів: мети, завдань, методологічних підходів і принципів, засадничих теорій і ключових понять, концептуальної основи, технології – алгоритму (етапи) формування комунікативної компетентності, структурних і функціональних компонентів, змісту, форм, методів, засобів, критеріїв та показників рівнів сформованості комунікативної компетентності, а також результату освітнього процесу.

З метою комплексного розкриття сутності педагогічної мистецької освіти з урахуванням спрямованості методології мистецької педагогіки на забезпечення практичного (методичного) супроводу викладання предметів мистецького спрямування у закладах вищої освіти, що оновлюється сучасними підходами, технологіями, концепціями, та специфіки синтезу мистецької освіти, маємо на меті здійснити спробу моделювання процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва, враховуючи концепт інтермедіальності – розуміння мистецтва як комунікативного посередника у міжкультурній комунікації, а міжмистецької взаємодії як онтологічної сутності мистецтва.

Художні тексти «звертаються» до аудиторії завдяки можливостям медіа, тобто в усній формі, чи письмовій (друк), по радіо, телебаченню, у театрах, кіно, через мережу інтернет тощо. І вибір каналу має важливе значення. Художня інформація зазнає змін під час перекодування (перекладу), або через зміну каналу трансляції, або в процесі спілкування, предметом якого є мистецькі явища, а метою – пошуки смислів. Виникає численна кількість інтермедіальних зв'язків: між суб'єктами художньої комунікації, між художніми мовами, між каналами передачі інформації, виявлення і аналіз яких знаходиться в площині мистецької освіти, засвідчуючи синтез міждисциплінарних зв'язків. Вважаємо, що компетентний фахівець у галузі мистецької освіти, здійснюючи поліхудожню комунікативну діяльність, тобто застосовуючи інтермедіальну технологію в організованому педагогічному художньо-інтегративному середовищі, має володіти умінням фіксувати явища варіативності та демонструвати логіку їхньої багатозначності в обґрунтуванні теоретичних аспектів дидактики, мистецтва, комунікації через осмислення ключових дефініцій, а також під час викладання предметів інтегрованої освітньої галузі «Мистецтво», демонструючи вміння комунікувати інтермедіально.

Акцентуємо на тому, що в запропонованій моделі (Рис. 1) проглядатимуться три рівні, які складатимуть її цілісність: *концептуально-змістовий*, що розкриває логіку процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, і виявляється у змісті всієї моделі; *композиційний*, який простежується завдяки продуманому розміщенні структурних елементів моделі за правилами композиційної організації зображальних елементів (відтворення руху: статички, динаміки, золотого перетину); *символічному*, який увиразнює символіку кольору і форми, що асоціативно пов'язані з сутністю об'єкта чи явища, з урахуванням психологічного впливу форм, фігур і кольорів на людину (психогометрії). Враховуючи знакову природу мистецтва (художні коди),

застосовуємо мову символів (умовних знаків) як специфічну форму думки, долучаючи надзвичайно інформативне образне мислення. Звернення до символаріума (тлумачення української психологічної системи символічних образів) В. Федорова [3, с. 8 – 9] дозволило виокремити ключові тези: «символ – це набуток мислення, зовнішнє втілення почуттів, думок», «усі наші думки уречевлені в символах – основі спілкування людей та пізнання світу», «у символі акумулюються асоціативні образи, доробки інтуїтивного бачення, культурний досвід поколінь». Звернення до загальномістецьких проблем теорії кольору допомогли виявити закономірності прояву об'єктивних і суб'єктивних чинників існування цього феномена, зокрема Т. Печенюк [2] акцентує на наданні кольору значення семантичного об'єкта, що є самостійною складовою об'єктивної реальності, здатної впливати на фізичний та психологічний стан людини.

Згідно з вищесказаним, авторська модель побудована за законами композиції (лат. composition – побудова, поєднання, створення) – розміщенні та організації форм, які створюються у відповідному знаковому матеріалі в процесі матеріалізації творчої ідеї з метою розкриття суті цієї ідеї [5, с. 60]. Скористаємося рекомендаціями Н. Дащенко щодо оформлення й редагування наукового тексту, акцентуючи на важливій ролі науковця – комуніканта, який, генеруючи наукову ідею чи концепцію, має намір презентувати власний науковий твір. Авторка радить особливу увагу приділити дуже відповідальному завданні – удосконаленні композиції, визначаючи останню як «таку побудову тексту, яка об'єднує всі його частини в єдине ціле і сприяє відтворенню цілісності..., а редагування композиції передбачає вичленування окремих фрагментів із основного тексту» [1, с. 247], що є необхідною умовою структурування моделі.

Процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології представлений як цілісне, структуроване, полікомпонентне утворення, що функціонує як злагоджений механізм (технологія), у якому узгоджуються всі окремі компоненти. Щоб привернути увагу до головної ідеї дослідження – формування *комунікативної компетентності* майбутніх учителів мистецтва, ми скористалися композиційним правилом «золотого перетину» та розмістили модель структури комунікативної компетентності, яка зображена у формі круга, у нижній третині рисунку, сумістивши головний елемент із зоровим центром (приклад асиметричної симетрії). Приклад такого розташування, як «модель в моделі» відповідає принципу інтертекстуальності «текст у тексті» та інтермедіальності, що об'єднує зміст, форму і колір.

Основними критеріями сформованості комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології визначено: *аксіологічний, когнітивний, діяльнісний, креативний*, які утворюють структуру комунікативної компетентності, формування якої конкретизується у меті дослідження. Аксіологічний критерій представлено ціннісно-мотиваційним компонентом, показниками якого є: емоційне ставлення до комунікації, до суб'єктів комунікативної діяльності; моделювання власної комунікативної стратегії з урахуванням Я – Концепції; оцінка власним комунікативним діям, здатність до рефлексії. Когнітивний критерій представлений інформаційно-змістовим компонентом з наступними показниками: розуміння суті понять «комунікація», «компетентність», «комунікативна компетентність», «педагогічна комунікація», «художня комунікація», «медіакомунікація», «інтермедіальність» (як універсальний закон комунікації). Діяльнісний критерій представлений алгоритмічно-діяльнісним компонентом з такими показниками: володіння алгоритмом побудови ефективної комунікативної взаємодії; уміння аналізувати та інтерпретувати твори мистецтва (медіатексти), уміння ставити запитання; уміння аргументувати і відстоювати власну позицію в мистецьких дискурсах. Креативний критерій представлений художньо-творчим компонентом, показниками якого є: здатність до спілкування про мистецтво мовою мистецтва; майстерність презентації власних досягнень (вербальний, невербальний, інтермедіальний формати); візуалізація творчих задумів (створення власного бренду).

Динамічність процесу формування комунікативної компетентності у моделі зображено за допомогою стрілок червоного кольору, з вказівкою напрямів руху: лінійного (вгору, вниз), що засвідчує ієрархічність, послідовність, логіку процесу та колового (за годинниковою стрілкою, проти годинникової стрілки), що символізує повороти. У динаміці педагогічного процесу коловий рух уподібнюється руху по спіралі з вказівкою на часову циклічність і виходу на новий рівень знань (комунікації) з опертям на попередній досвід.

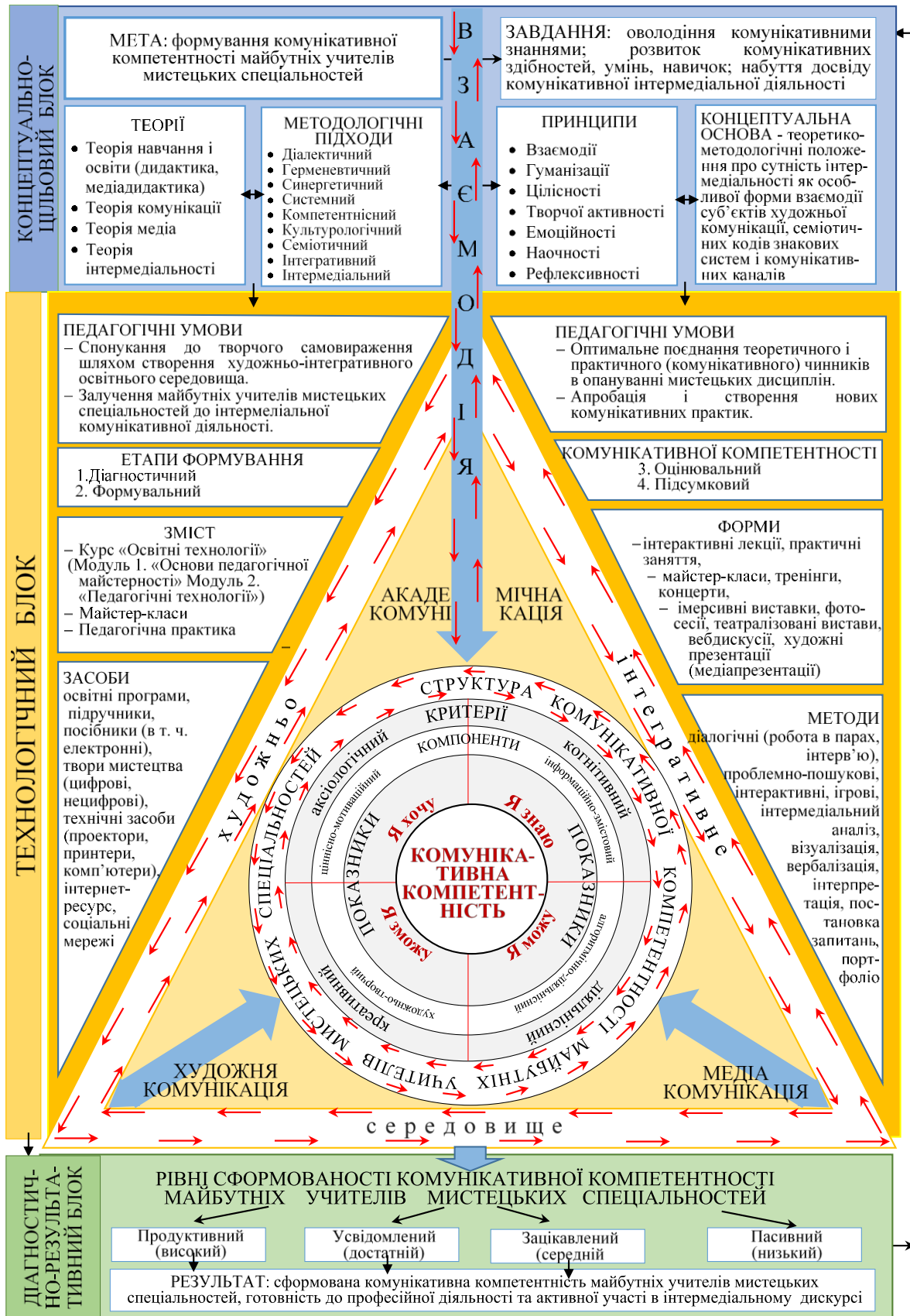

Рис.1. Структурно-функціональна модель

Трикутник, у який вписаний круг, символізує простір (художньо-інтегративне середовище), що охоплює академічну комунікацію, художню комунікацію та медіакомунікацію. Майбутній

учитель мистецтв набуває комунікативного досвіду, спілкуючись з одногрупниками, викладачами, студентами інших академічних груп на теми, пов'язані з мистецтвом, мимоволі починає спілкуватися і з митцями – авторами художніх творів, вступаючи в діалог (діалог Культур), а також маневрує в медіапросторі у пошуку найоптимальнішого зв'язку з цим та іншими (подібними чи контрастними) творами, або авторами, або іншими учасниками художньої комунікації. Всі вищезазвані комунікативні ресурси «працюють» на формування комунікативної компетентності високого рівня. Термін «академічна комунікація», який розташований у вершині трикутника, вказує на домінуючу роль останньої у формуванні лідерських якостей особистості, адже символічно трикутник з наведеною вершиною вгору означає силу, позитивну енергію, конструктивну взаємодію. Художня комунікація та медіакомунікація (в основі трикутника) є важливими чинниками у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтв, адже саме вони створюють потужну інформаційну і технічну платформу для набуття і вдосконалення навичок спілкування.

Вершина трикутника, як своєрідна стрілка, акцентує на головному і важливому – концептуально-цільовій частині моделі, яка охоплює мету (формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей), завдання (оволодіння комунікативними знаннями; розвиток комунікативних здібностей, умінь, навичок; набуття досвіду комунікативної інтермедіальної діяльності).

При визначенні теоретичних засад побудови структурно-функціональної моделі процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтв на засадах інтермедіальної технології ми опиралися на пріоритетні та специфічні методологічні підходи, актуальні в умовах сучасної педагогічної науки: діалектичний, герменевтичний, синергетичний, системний, компетентнісний, культурологічний, семіотичний, інтегративний, інтермедіальний.

Діалектичний підхід направлений на вивчення взаємодії протилежностей, акцентує на протиріччях, які виступають джерелом істинного знання. Герменевтичний підхід акцентує на необхідності тлумачення подій і явищ з позиції логіки науки, полягає в розумінні та інтерпретації педагогічних знань. Синергетичний підхід виявляє нелінійний стиль мислення, узгоджує неоднозначність теоретичних побудов системи освіти, пов'язує елементи структури в системі навчання, впорядковує діяльність підсистем, створюючи умови для самоорганізації. Системний підхід направлений на позитивні зміни освітнього процесу, зокрема на побудову структурованих дидактичних ситуацій, надає численні можливості для встановлення різноманітних зв'язків між компонентами і суб'єктами навчання за законами цілісності. Компетентнісний підхід спрямований для створення необхідних умов задля розвитку здатності суб'єкта навчання застосовувати набуті знання, уміння й навички в житті та професійній діяльності, направлений на формування загальних, професійних і предметних компетентностей майбутнього фахівця в академічному середовищі та поза ним упродовж життя. Культурологічний підхід надає педагогічним феноменам загальнонаукового сенсу, адже культурно-інноваційні механізми діють в усіх сферах людської діяльності, в освітній зокрема. Взаємодія систем «Людина – Людина», «Людина – Техніка», «Людина – Художній образ», «Людина – Знакова система» досліджуються як культурні явища, що у мистецькій освіті виявляється у специфічних формах комунікації. Семіотичний підхід пов'язаний із аспектами продукування та інтегрування знаків у процесі комунікації, орієнтований на пошук універсальних структур (кодів) та їх інтерпретацію в будь-якому осмисленому тексті (повідомленні). Інтегративний підхід полягає у спрямованості навчального процесу на створення принципово нового освітнього середовища, в якому здійснюватиметься синтез знань і вищий рівень їхньої взаємодії, що забезпечуватиме цілісність знань, умінь і навичок, а пріоритетними є різноманітні способи структурування змісту дисциплін з урахуванням поєднання і взаємодії елементів цілісних систем. Інтермедіальний підхід надає педагогічному процесу інноваційності, інформативності, полісемантичності; насичує освітню діяльність новим змістом шляхом залучення двох або більше різноформатних каналів зв'язку (медіа) до комунікативної діяльності; активізує інтелектуально-творчий процес опрацювання інформації, зокрема художньої.

Концептуальною основою інтермедіальної технології в галузі мистецької освіти слугують теоретичні й методологічні положення про сутність інтермедіальності як особливій форми взаємодії: суб'єктів художньої комунікації, семіотичних кодів знакових систем і комунікативних каналів (медіа).

Процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва на засадах інтермедіальної технології на усіх ступенях вищої освіти базується на врахуванні

принципів: взаємодії, гуманізації, цілісності, творчої активності, емоційності, наочності, рефлексивності.

Зміст концептуально-цільового блоку в рисунку моделі підсилений блакитним кольором, семантика якого детально проаналізована В. Федоровим [3, с. 134 – 135]. Блакитний колір, зазначає автор, асоціативно пов'язаний з кольором неба, чистої води, свіжого повітря, тому вважається кольором надії, мрії, правди (істини), перспективи. Основні концептуальні положення дослідження викладені у блоках квадратної форми з вказівкою на організованість і порядок.

У технологічному блоці представлені наступні структурні елементи: педагогічні умови, етапи, зміст, форми, методи, засоби формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології.

Ефективність функціонування моделі забезпечуватиметься завдяки дотриманні педагогічних умов, з-поміж яких визначено наступні: спонукання до творчого самовираження шляхом створення художньо-інтегративного освітнього середовища; залучення майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до інтермедіальної комунікативної діяльності; оптимальне поєднання теоретичного і практичного (комунікативного) чинників в опануванні мистецьких дисциплін; апробація і створення нових педагогічних практик.

Логіка формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва на засадах інтермедіальної технології дозволила спроектувати такі етапи: діагностичний, формувальний, оцінювальний, підсумковий.

На першому етапі передбачено діагностику вихідного рівня сформованості кожного компонента комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей за визначеними критеріями й показниками, здійснення комплексних діагностичних процедур за допомогою відповідних методів (опитування, тестування, анкетування).

Другий етап – формувальний – ставить на меті створити художньо-інтегративне освітнє середовище, в якому реалізуватиметься авторська концепція інтермедіальної комунікативної діяльності, тобто впроваджуватиметься інтермедіальна технологія формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей, особливість якої полягатиме в опануванні студентами комунікативних знань на основі художньої інформації з урахуванням міжмистецької, міжсуб'єктної та міжсеміотичної взаємодії, що відбувається в медіапросторі культури. Процес формування комунікативної компетентності передбачено здійснювати, враховуючи екстракомпозиційну та інтракомпозиційну види інтермедіальності, що увиразнюють міжмистецьку та міждисциплінарну взаємодію. Поєднання традиційних наочних навчальних засобів із мультимедійними забезпечуватиме комплексний естетичний вплив на свідомість особистості.

Третій етап – оцінювальний, передбачає аналіз результатів упровадження інтермедіальної технології: здатність до професійної комунікативної діяльності, уміння коректувати художньо-педагогічну мотивацію, виявлення сформованих комунікативних знань, умінь і навичок на практиці, демонстрація поліхудожнього мислення, прояв творчої ініціативи в комунікації, створення і презентація власних творчих продуктів і художньо-естетичного досвіду.

На четвертому – підсумковому етапі – підсумовуємо отриманий позитивний досвід формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецьких спеціальностей на засадах інтермедіальної технології, вказуємо на проблеми та ризики, які виникали на кожному з етапів формування зазначеної компетентності, що вимагало прийняття мобільних альтернативних рішень, окреслюємо коло питань, які потребують детальнішого розгляду і вивчення, з метою вдосконалення всієї системи мистецької освіти.

Діагностично-результативний блок моделі фіксує чотири рівні сформованості комунікативної компетентності: продуктивний (високий), усвідомлений (достатній), зацікавлений (середній), пасивний (низький), перші три з яких засвідчує позитивний результат: сформовану комунікативну компетентність майбутнього вчителя мистецьких спеціальностей, а пасивний (низький) рівень змушує повторно звернутися до усвідомлення мети й відповідних завдань, які потрібно вирішити, шляхом переоцінки мотивації до навчання та активізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Цей блок у композиційній структурі моделі є відображенням третьої (завершальної) частини процесу, в якій підсумовується теоретичний, методологічний, технологічний досвід, висвітлений у попередніх двох частинах. Діагностично-результативний блок на рисунку моделі відтінено зеленим кольором, що вказує на сумарний результат: при змішуванні блакитного і жовтого кольорів утворюється світло-зелений, що символізує впевненість і гармонійність.

Висновки. Вважаємо, що розроблена модель в умовах художньо-інтегративного освітнього середовища закладів вищої педагогічної освіти забезпечуватиме ефективність процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів мистецтва, що здійснюється на засадах інтермедіальної технології. У запропонованій структурно-функціональній моделі проглядаються три рівні, що забезпечують її цілісність: концептуально-змістовий, композиційний, символічний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дашченко Н. Л. Науковий текст: оформлення й редагування: навчальний посібник / Н. Л. Дашченко. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – 432 с.
2. Печенюк Т. Кольорознавство: підручник / Т. Печенюк. – К.: Грані-Т, 2010. – 192 с.
3. Федоров А. В. Символ: образ і знак: Symbolarium/ В. Федоров. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 256 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук. – К.: Абрис. 2002. – 750 с.
5. Шмагало Р., Гнатишин І. Словник педагогіки художньої культури та менеджменту мистецтва: терміни, поняття, дефініції. – Л.: ЛНАМ, 2012. – 160 с.